

Vragen aan de linkerperiferie

SJEF BARBIERS, OLAF KOENEMAN & MARIKA LEKAKOU*

Abstract

In this paper we look at how, in different dialects of Dutch, questions are formed in which a question word crosses a clause boundary. Many dialects allow doubling constructions in which two question words appear, rather than one. Some dialects have identical doubling (with two identical question words) whereas other dialects have non-identical doubling (with two distinct-looking question words). We argue that the variation basically follows from the copy theory of movement, in which both full and partial copying are allowed. If correct, the proposal has consequences for the nature and structure of pronouns. Question pronouns, we argue, spell out different phrasal projections that can be independently motivated. The advantages of our approach to alternative proposals are made explicit.

I Introductie

In de laatste decennia is duidelijk geworden dat syntactische variatie binnen het Nederlandse taalgebied veel omvangrijker is dan ooit gedacht.¹ Systematisch onderzoek op dit terrein heeft geleid tot een expansie van empirische data, als gevolg waarvan theorievorming een enorme impuls heeft gekregen. Niet alleen kan dit dialectale materiaal dienen als test voor bestaande theorieën, ook leiden nieuwe observaties tot nieuwe theorievorming: het Standaardnederlands laat maar een deel van de grammaticale mogelijkheden zien, waardoor theorievorming op basis van deze standaard alleen bij uitstek myopisch is. In dit artikel beschrijven wij allereerst de syntactische variatie die we aantreffen in vraagzinnen waarin een vraagwoord vanuit de bijzin wordt verplaatst naar de hoofdzin. Een voorbeeld is de Standaardnederlandse zin *Wat denk je dat Jan bestudeerd heeft?*, waarin het lijdend voorwerp van de bijzin vooropgeplaatst is in de hoofdzin. We laten zien welke systematiek er aan deze variatie ten grondslag ligt en stellen een analyse van lange vraagzinnen voor

* Sjef Barbiers: Meertens Instituut (sjef.barbiers@meertens.knaw.nl) en Universiteit Utrecht (l.c.j.barbiers@uu.nl). Olaf Koeneman: Universiteit van Amsterdam (o.n.j.c.koeneman@uva.nl). Marika Lekakou: Meertens Instituut (marika.lelakou@meertens.knaw.nl). Wij zijn Hans Broekhuis en Johan Rooryck zeer erkentelijk voor hun commentaar op een eerdere versie.

1 Zie de twee delen van de Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten (Barbiers et al 2005, 2008) voor een overzicht van een groot aantal syntactische verschijnselen die aan variatie onderhevig zijn.

gebaseerd op Barbiers, Koeneman en Lekakou (2009). Ook bespreken we de consequenties van de voorgestelde analyse voor de structuur van pronomina en de parallellen met de *wat...voor*-split constructie. Ten slotte vergelijken we ons voorstel met in de literatuur beschikbare alternatieve analyses van lange vraagzinnen.

1.1 Vraagzinnen in het Standaardnederlands

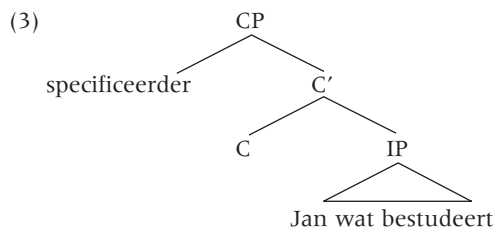
Een vragend zinsdeel verschijnt in een Nederlandse zin doorgaans vooraan in de zin, ongeacht de functie die dit zinsdeel in de zin vervult. Als een vraagwoord bijvoorbeeld de rol vervult van lijdend voorwerp, dan kan dat vraagwoord niet in de reguliere objectpositie staan (zie 1b versus 1c), tenzij het de bedoeling is een echovraag te maken (Spreker A: 'Jan bestudeert het Arabisch'; Spreker B: 'Jan bestudeert wat?'):²

- (1) a Wat bestudeert Jan ____?
 b *Jan bestudeert wat?
 c Jan bestudeert de afbeelding.

In ingebedde vraagzinnen zien we nagenoeg hetzelfde patroon: het vragende zinsdeel verschijnt vooraan in de bijzin en niet in de reguliere objectpositie (2a versus 2b). Het belangrijkste verschil is dat de persoonsvorm in bijzinnen niet, zoals in hoofdzinnen, op de tweede positie verschijnt maar achteraan (2a versus 2c).

- (2) a Ik vroeg [wat Jan bestudeert].
 b *Ik vroeg [of Jan wat bestudeert].
 c *Ik vroeg [wat bestudeert Jan].

Een invloedrijke analyse van deze feiten gaat uit van het idee dat de onderliggende structuur van hoofd- en bijzinnen identiek is (zie bijvoorbeeld Den Besten 1977). In beide gevallen is er een stukje structuur, de projectie CP, die ruimte biedt voor precies twee constituenten:

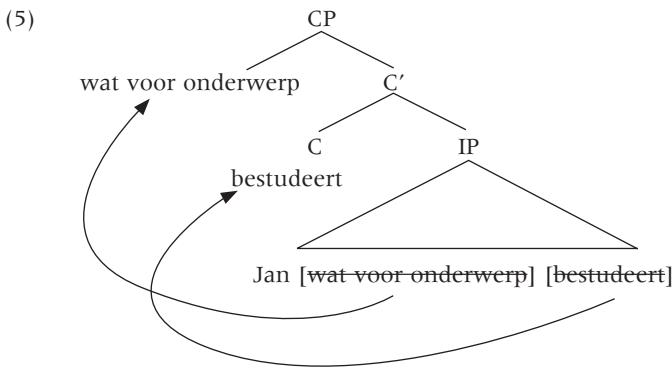
De specificerderpositie binnen de CP kan worden gevuld door een woordgroep. In vraagzinnen betekent dit dat het vragende zinsdeel naar deze positie verplaatst wordt. Merk op dat in de gebruikte voorbeelden dit zinsdeel steeds bestaat uit één woord (namelijk *wat*),

2 Zin (1b) is vanzelfsprekend grammaticaal als *wat* geïnterpreteerd wordt als indefiniet pronomen ('iets'), maar deze interpretatie is hier niet van belang (maar zie sectie 3.1).

maar dat is een toevalligheid. Wat van belang is, is dat een vragend zinsdeel in principe een woordgroep *kan* zijn. In (4a) zien we een voorbeeld daarvan. Merk overigens op dat in dit specifieke geval je ook het vragende zinsdeel uit elkaar kunt trekken (zie 4b), waarbij het vraagwoord in het zinsdeel naar voren wordt verplaatst en de rest achterblijft in de reguliere objectpositie (de zgn. *wat...voor-split*).

- (4) a Wat voor onderwerp bestudeert Jan [~~wat voor onderwerp~~]?
 b Wat bestudeert Jan [~~wat voor onderwerp~~]?

Zinnen als (4b) maken de relatie die bestaat tussen de eerste positie van de zin en de objectpositie dus eigenlijk zichtbaar. De representatie van (4a) is dan de volgende:

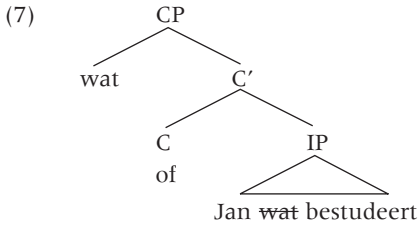
Zoals men kan zien in (5) bevat de CP naast een specificieerderpositie ook een hoofdpositie, te weten C, die ruimte biedt aan één woord. In hoofdzinnen wordt deze positie gevuld door de persoonsvorm, zoals in (5), maar in bijzinnen staat hier een voegwoord, zoals *dat* of *of*. Dit voegwoord voorkomt dat in een bijzin de persoonsvorm op de tweede positie kan verschijnen.³ Nu is de aanwezigheid van het voegwoord in een zin als (2a) niet waarneembaar, maar in spreektaal en in dialecten (zie kaart 16a uit de SAND Deel 1, Barbiers e.a. 2005) hoor je die geregeld verschijnen in zinnen van het volgende type:

- (6) Ik vroeg [**wat of** Jan bestudeert].

3 Dat persoonsvorm en voegwoord strijden om dezelfde structurele positie, C, wordt ook gesuggereerd door observaties die teruggaan op Paardekooper (1961):

- (i) a Als Jan meedoet, dan winnen we.
 b Doet Jan mee, dan winnen we.
 c *Als doet Jan mee dan winnen we.

In een boomstructuur ziet de bijzin er als volgt uit:

Tot nu toe hebben we enkel voorbeelden gezien waarin een vragend zinsdeel binnen een zin verplaatst van objectpositie naar de eerste positie van de bijzin. Het is ook mogelijk om zo'n zinsdeel uit een bijzin naar de eerste positie van de hoofdzin te verplaatsen:

(8) Wat denk je dat Jan bestudeert?

Hoe gaat dit in zijn werk? Een standaardopvatting (zie Chomsky 1973, 1977) is dat het vragende zinsdeel niet in één stap naar de hoofdzin kan, maar eerst lokaal (d.w.z. in dezelfde zin) een tussenlanding moet maken. Er zijn dus twee verplaatsingen: één verplaatst *wat* naar het begin van de bijzin, en een tweede verplaatst *wat* naar het begin van de hoofdzin, zoals geïllustreerd in (9):

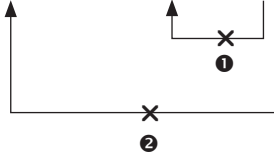
(9) Wat denk je **wat** dat Jan **wat** bestudeert?

De motivatie voor deze tussenlanding komt uit zinnen als in (8c):

- (10) a Ik vertelde hoe Jan het boek bestudeerde.
 b Wat vertelde je dat Jan bestudeerde?
 c *Wat vertelde je hoe Jan bestudeerde?

Voorbeeld (10a) laat zien dat het complement van *vertellen* een vraagzin kan zijn. Voorbeeld (10b) laat zien dat een lange vraagzin welgevormd is. Maar we kunnen (10a) en (10b) niet combineren: (10c) is ongrammaticaal. De reden hiervoor, zo is het voorstel, is dat *wat* hier geen tussenlanding kan maken, omdat de landingsplaats wordt ingenomen door een ander vragend zinsdeel, namelijk *hoe* (eigenlijk net zoals een voegwoord de positie van de persoonsvorm inneemt en daardoor werkwoordverplaatsing naar C blokkeert). Deze geblokkeerde verplaatsing is aangegeven als ❶ in (11). Daardoor wordt *wat* gedwongen in één beweging naar de hoofdzin te verplaatsen en dat is verboden: *wat* schendt, om de theoretische term te laten vallen, het 'localiteitsprincipe' dat zegt dat verplaatsing lokaal moet zijn, d.w.z. zich niet over een te grote afstand mag voltrekken (zie ook Chomsky 1986). Deze geblokkeerde verplaatsing is aangegeven als ❷ in (11):

(11) Wat vertelde je hoe Jan ~~wat~~ bestudeert?

Hoe we lokaliteit precies definiëren is voor het huidige bestek niet essentieel; het belangrijkste is dat het vraagwoord via het begin van de bijzin moet verplaatsen naar de hoofdzin.

Merk nu op dat de evidentie voor de tussenlanding volstrekt indirect is. We leiden uit de ongrammaticaliteit van (10c) af dat deze tussenlanding had moeten plaatsvinden, maar foto's van een geslaagde tussenlanding in de grammaticale zin in (10b) ontbreken. Hier bieden de dialecten echter uitkomst: ze leveren ons de foto's die de theorie ondersteunen. Een voorbeeld dat in veel dialecten van het Nederlands als grammaticaal geldt, is gegeven in (12a), waarin *wat* twee keer overt verschijnt:

- (12) a. [_{hoofdzin} Wat denk je [_{bijzin} wat Ø Jan bestudeert ~~wat~~?]] *dialecten*
 b. [_{hoofdzin} Wat denk je [_{bijzin} ~~wat~~ dat Jan bestudeert ~~wat~~?]] *St. Nl.*

De overeenkomst tussen het Standaardnederlands en deze dialecten is dat ze vraagwoorden naar een positie vooraan in de zin verplaatsen. Wij vatten verplaatsing op als een syntactische operatie die een bepaald zinsdeel kopieert om deze vervolgens elders weer in de structuur te plakken (zie Chomsky 1995 en Nunes 2004 voor details). Er staan zowel in (12a) als (12b) dus drie kopieën van *wat* in de zin. Hun abstracte structuur is die in (13). Het verschil tussen vraagzinnen met lange vraagwoordverplaatsing in het Standaardnederlands en die in deze dialecten is dus dat in het Standaardnederlands alleen het vraagwoord aan het begin van de hoofdzin wordt uitgesproken en dat in deze dialecten zowel het vraagwoord aan het begin van de hoofdzin als het vraagwoord aan het begin van de bijzin.

- (13) [_{hoofdzin} vraagwoord [_{bijzin} (vraagwoord) vraagwoord]]

Het feit dat het voorbeeld in (12a) bestaat uit een hoofd- en een bijzin leidt dus tot een verdubbelingseffect in dialecten. In de volgende paragraaf zullen we deze verdubbelingseffecten nader onder de loep leggen.

1.2 Vraagzinnen in Nederlandse dialecten

De variatie binnen het Nederlands beperkt zich niet tot de keuze tussen verdubbeling en geen verdubbeling. Binnen dialecten die vraagwoordverdubbeling toestaan, vinden we de volgende variatie:⁴

- (14) a **Wie** denk je **wie** ik gezien heb? *spreektaal/Drenthe*
b **Wat** denk je **wie** ik gezien heb? *spreektaal/Overijssel*
c **Wie** denk je **die** ik gezien heb? *Noord-Holland*
d **Wat** denk je **die** ik gezien heb? *Overijssel*

In (14a) zien we een voorbeeld van ‘identieke dubbeling’: het vraagwoord *wie* verschijnt twee maal. In (14b) zien we het onzijdige *wat* verschijnen naast het zijdige *wie*. In (14c) zien we *wie* verschijnen naast het pronomina *die*, dat qua vorm en positie aan het begin van een bijzin doet denken aan een relatiefpronomina. In (14d) verschijnen *wat* en het ‘relatiefpronomina’ *die* in één voorbeeld.

Er zijn twee belangrijke observaties. De eerste is dat alle zinnen in (14) hetzelfde betekenen als de Standaardnederlandse zin *Wie denk je dat ik gezien heb?* Een andere structuur leidt dus niet tot een andere semantiek. De tweede observatie is dat in de voorbeelden met ‘niet-identieke dubbeling’ (d.i. 14b-d) de volgorde van de pronomina niet kan worden omgedraaid. De volgende voorbeelden worden in geen enkel dialect gevonden:

- (15) a ***Wie** denk je **wat** ik gezien heb?
b ***Die** denk je **wie** ik gezien heb?
c ***Die** denk je **wat** ik gezien heb?

Nu zou je kunnen denken dat (15b, c) niet grammaticaal zijn omdat *die* niet kan fungeren als vraagwoord. Dat is natuurlijk juist, maar merk op dat we in complexe relatiefzinnen dezelfde observatie kunnen doen: De volgorde *wie...die* is grammaticaal, maar de volgorde *die...wie* komt nergens voor.

- (16) a Dit is de man **wie** ik denk **die** Jan gezien heeft. *Drenthe*
b *Dit is de man **die** ik denk **wie** Jan gezien heeft.

Kortom, deze variatie roept de vraag op wat de restricties zijn op de vorming van vraagzinnen waarin het vraagwoord over een langere afstand verplaatst. Dit is het onderwerp van de volgende sectie.

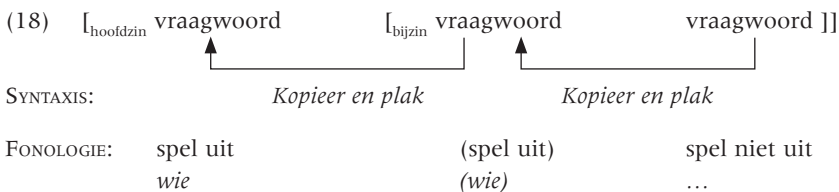
4 We spreken hier gemakshalve van dialecten, maar tekenen daar bij aan dat er een verschil in geografische distributie is tussen (14a, b) enerzijds en (14c, d) anderzijds; zie SAND Deel 1, Hoofdstuk 5, kaarten 91a,b en 92a. De varianten in (14a, b) komen verspreid over vrijwel het hele taalgebied voor zonder een duidelijk geografisch patroon te tonen. We vermoeden dat ze niet zozeer dialectaal zijn als wel tot de alledaagse spreektaal behoren. De varianten in (14c, d) zijn duidelijker beperkt tot bepaalde geografische gebieden en kunnen daarom dialectaal genoemd worden. Het onderscheid is overigens niet van belang voor dit artikel.

2 Niet-identieke dubbeling als subextractie

Voordat we een verklaring kunnen bieden voor het gevonden patroon, zullen we eerst proberen een generalisatie te formuleren. Stel je voor dat je het volgende zegt: Als een constituent in een zin wordt verplaatst, dan kan die er op de uiteindelijke landingsplaats minder specifiek uitzien dan in zijn startpositie, maar hij kan er in de landingsplaats nooit specifiek uitzien. Aangenomen dat verplaatste constituenten altijd een keten vormen met hun lagere kopie, kunnen we de generalisatie als volgt verwoorden (zie Barbiërs 2006):

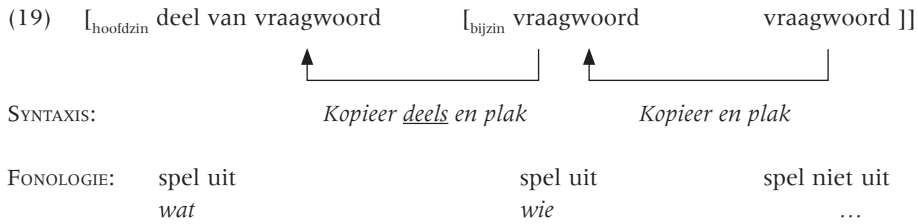
- (17) In een syntactische verplaatsingsketen is de hogere link in de keten niet meer gespecificeerd dan een lagere link in de keten.

Stel je vervolgens voor dat *wie* gespecificeerder is dan *wat*. Dat is geen vreemde gedachte; *wie* verwijst immers altijd naar personen, terwijl *wat* kan verwijzen naar dingen en gebeurtenissen. Het ligt dus voor de hand te zeggen dat *wie* alleen maar kan verwijzen naar specifieke dingen, namelijk personen, door de aanwezigheid van een specifiek kenmerk, bijvoorbeeld [+persoon] of [+levend]. Als *wie* inderdaad specifiek is dan *wat*, dan kunnen we volgens (17) dus wel de volgorde *wat ... wie* krijgen, maar niet **wie ... wat*, het gevonden patroon. Dan is de vraag vervolgens: hoe kunnen we deze generalisatie begrijpen? Het antwoord vloeit voort uit de kopieertheorie van verplaatsing. In de syntaxis kan een constituent worden gekopieerd om er hoger in de structuur weer te worden ingeplakt. Aangezien ‘hoger’ correspondeert met ‘meer naar links’, verschijnt die kopie dan links van het origineel. Vervolgens bestaat er variatie in de uitspelling van het vraagwoord aan het begin van de bijzin: niet uitspellen geeft Standaardnederlands, wel uitspellen geeft bijvoorbeeld het Drents. De structuur in (18) waarbij *wie* in tussenliggende positie ook wordt uitgesproken is dus onze analyse van identieke dubbeling, het voorbeeld in (14a).

Laten we aannemen dat de extra informatie die *wie* uitdrukt ten opzichte van *wat* uitgedrukt wordt door extra syntactische structuur. ‘Specifieker zijn’ impliceert dan ‘meer structuur hebben’. Wat de kopieertheorie dan automatisch toelaat, is dat niet een hele syntactische constituent *wie* wordt gekopieerd, maar slechts een stukje van die structuur, namelijk *wat*. Als *wie* eerst wordt verplaatst naar het begin van de bijzin, waarna dit vraagwoord gedeeltelijk wordt gekopieerd, dan is het resultaat daarvan een constructie met niet-identieke dubbeling. Dit wordt weergegeven in (19), onze analyse van (14b):

Vragen aan de linkerperiferie

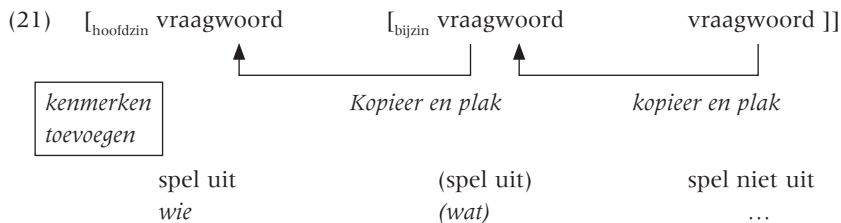

Merk op dat ‘gedeeltelijk kopiëren’ geen eigenaardigheid is van deze theorie maar een syntactische operatie die elke theorie die gelooft in verplaatsing zal moeten toelaten. Zo is het mogelijk om de hele vraagconstituent *wat voor mensen* voorop in de zin te plaatsen in (20a), maar het is ook mogelijk om alleen *wat* voorop te plaatsen, zoals in (20b).

- (20) a [Wat voor mensen] denk je dat Jan [~~wat voor mensen~~] gezien heeft?
 b [Wat] denk je dat Jan [~~wat~~ voor mensen] gezien heeft?

In het laatste geval hebben we niets anders gedaan dan de vraagconstituent gedeeltelijk gekopieerd. Deze syntactische operatie, ook wel subextractie genoemd, is dus niets nieuws onder de zon.

Wat de kopieertheorie echter uitsluit, is dat er een keten ontstaat waarin een hogere link meer gespecificeerd is dan een lagere link. Dit vereist namelijk dat de syntaxis meer kan doen dan knippen en plakken. Het vereist dat, als de kopie in een hogere positie in de zin wordt geplakt, er nog allerlei kenmerken kunnen worden toegevoegd aan deze kopie, zodanig dat deze meer gespecificeerd wordt dan een lagere kopie uit de keten. Dit wordt geïllustreerd in (21):

Omdat dit toevoegen van kenmerken niet volgt uit de verplaatsingstheorie, ligt het voor de hand dit te verbieden. Het principe dat dit verbiedt staat bekend als de ‘inclusiveness condition’ (Chomsky 1995) en zegt dat de uitkomst van een syntactische operatie nooit meer mag opleveren dan wat er ingaat; toevoeging van kenmerken is dus uitgesloten.

Voordat we tevreden kunnen vaststellen dat deze analyse de variatie correct weet te vangen, moeten we eerst twee in de tussentijd gemaakte aannames beter motiveren. Eén aanname is dat het mogelijk is een stukje van *wie* te kopiëren. Dit is niet bepaald wat je verwacht als je er vanuit gaat dat *wie* een woord is; we weten immers dat syntactische regels niet toepasbaar zijn op delen van een woord, een restrictie die bekend staat als ‘lexical integrity’ (Lapointe 1980). Zo kun je bijvoorbeeld uit woorden geen constituenten verplaatsen. Een illustratie hiervan is gegeven in (22). Hoewel *oude mannen* eruit ziet als

een syntactische woordgroep, kunnen we deze niet vooraan in de zin plaatsen, zoals (22b) laat zien, omdat *oude mannen* in (22a) onderdeel is van een woord, namelijk het samengestelde nomen *oudemannenkwaal*.

- (22) a Jan heeft een typische [[oudemannen]kwaal]_N.
 b *[Oude mannen] heeft Jan een typische [oudemannenkwaal]_N.

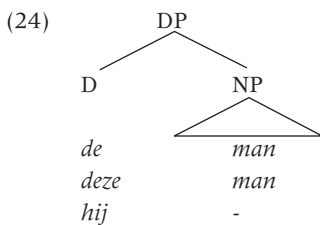
Ten tweede zullen we moeten motiveren dat *wie* inderdaad meer gespecificeerd is dan *wat*, en dat *die* weer meer gespecificeerd is dan *wie*. Deze beide aannames hangen nauw met elkaar samen en zijn het onderwerp van de volgende sectie.

3 De structuur van pronomina

Als het mogelijk is om een stukje van *wie* te kopiëren in de syntaxis, dan is een logische conclusie dat *wie* geen woord is maar een woordgroep. Deze stelling is voor pronomina in zijn algemeenheid verdedigd door onder andere Cardinaletti & Starke (1999), Déchaine & Wiltschko (2002), Rooryck (2003) en Van Koppen (2005). Een centrale observatie in deze discussie is dat pronomina zich lijken te gedragen als woordgroepen. Ze kunnen immers zonder problemen de eerste positie van een hoofdzin innemen, direct gevolgd door de persoonsvorm.

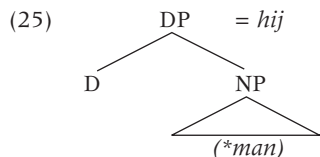
- (23) a [De bakker op de hoek] heeft altijd gelijk.
 b [Hij] heeft altijd gelijk.

Een standaardanalyse voor pronomina is om deze op te vatten als hoofden van een *Determiner Phrase*. Ze nemen dan dezelfde positie in als lidwoorden en aanwijzende voornaamwoorden. Dit wordt geïllustreerd in (24).

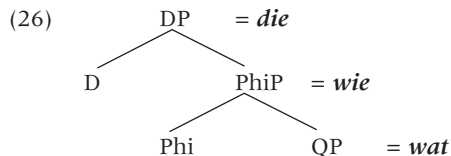

Deze analyse voorspelt correct dat lidwoorden, aanwijzende voornaamwoorden en pronomina niet in dezelfde woordgroep mogen voorkomen. Combinaties als *de hij (man)* en *deze hij (man)* zijn ongrammaticaal omdat *deze*, *dit* en *hij* allemaal in dezelfde positie moeten staan, namelijk D. Deze analyse laat echter wel de mogelijkheid open dat je een pronomine combineert met een nomen: *hij man* wordt nog niet uitgesloten. Het is om deze, en andere, redenen dat Weerman & Evers-Vermeul (2002) en Neeleman & Szendrői (2007) een nog specifiekere claim maken: een pronomine is de uitspelling van de woordgroep DP en bevindt zich niet *in* die DP. In dat geval kan een nomen nooit samen verschijnen

met een pronomen: de laatste spelt immers de woordgroep uit waar de eerste zich in zou moeten bevinden:

In de vraagzinnen die in dit artikel centraal staan vinden we nooit meer dan één pronomen in één woordgroep. Zo zien we de combinaties *wat wie*, *wat die* en *wie die* nooit voor de persoonsvorm opduiken. Wij betogen daarom dat de structuur van de pronomina in Nederlandse vraagzinnen als volgt moet worden gerepresenteerd:⁵

Wat is de uitspelling van een Quantity Phrase, *wie* is de uitspelling van een PhiPhrase en *die* is de uitspelling van een Determiner Phrase. Omdat hogere projecties per definitie lagere projecties includeren, is *wie* gespecificeerder dan *wat*, en *die* gespecificeerder dan *wie*. Laat ons deze structuur motiveren door de pronomina langs te lopen.

3.1 De analyse van *wat*

Zoals bekend vervult *wat* op zijn minst vijf functies in het Nederlands. Deze staan gegeven in (27):

(27)	a. Jan heeft <i>wat</i> gegeten.	INDEFINIET PRONOMEN
	b. Jan heeft <i>wat</i> brood gegeten	ONBEPAALD TELWOORD
	c. Alles <i>wat</i> ik dacht te weten.	BETREKKELIJK PRONOMEN
	d. <i>Wat</i> zal ik vanavond eten?	VRAAGPRONOMEN
	e. <i>Wat</i> een ellende is dit!	EXCLAMATIEF MARKEERDER

Nu zijn er twee mogelijke hypothesen. Ofwel het Standaardnederlands heeft minstens vijf verschillende *wat*-en die ieder afzonderlijk in het lexicon zijn opgenomen, ofwel het heeft één *wat* en de syntactische context waarin het zich bevindt bepaalt zijn status. De laatste stelling wordt verdedigd door Postma (1994), die verwijst naar het feit dat de volgorde

5 Een discussiepunt dat we hier uit de weg willen gaan (omdat het voor ons betoog weinig uitmaakt) is of er in de representatie van pronomina een lexicaal N-hoofd, en dus een NP, aanwezig is of dat pronomina niets meer zijn dan een bundeling van functionele kenmerken die uitgedrukt worden in functionele projecties. Beide visies worden in de literatuur verdedigd. Voor het gemak nemen we hier het tweede aan.

in (28a), waarin *wat* in de argumentpositie staat, alleen als indefiniet pronomem geïnterpreteerd kan worden, en niet als vraagwoord. Als *wat* daarentegen vooraan in de zin is geplaatst, als in (28b), zijn de interpretatiemogelijkheden precies andersom: hier moet *wat* geïnterpreteerd worden als een vraagwoord.

- (28) a Jan heeft **wat** gegeten.
 WEL: 'Jan heeft iets gegeten.'
 NIET: 'Wat heeft Jan gegeten?'
- b **Wat** heeft Jan gegeten?
 WEL: 'Wat heeft Jan gegeten?'
 NIET: 'Iets heeft Jan gegeten.'

Wil *wat* al de functies in (27) kunnen vervullen, dan moet het zelf lexicaal nogal ongespecificeerd zijn. Dit lijkt inderdaad het geval. Het feit dat het gecombineerd kan worden metzijdige en onzijdige nomina (29) vereist dat *wat* ondergespecificeerd is voor geslacht. Het feit dat *wat* gecombineerd kan worden met enkel- en meervoudige nomina (zie 30) vereist onderspecificatie voor getal. Het feit dat *wat* kan verschijnen in existentiële *er*-constructies (zie 31), vereist dat *wat* niet definitief is.

- (29) a het brood / wat brood
 b de kaas / wat kaas
- (30) a wat brood (ligt/*liggen)
 b wat broden (liggen/*ligt)
- (31) Er is wat gekomen.

Het is moeilijk vast te stellen wat de betekenis van *wat* is los van de context. Ons voorstel is dat het ongespecificeerde kwantiteit uitdrukt (zie 32) en een status heeft die vergelijkbaar is met die van *veel* en *weinig*:

- (32) *veel* = hoge kwantiteit
weinig = lage kwantiteit
wat = kwantiteit

Hun vergelijkbare gedrag blijkt uit het feit dat ze door dezelfde elementen gemodificeerd kunnen worden (zie 33) en in complementaire distributie staan met lidwoorden en telwoorden (zie 34):

- (33) $\left(\begin{array}{l} \text{heel} \\ \text{nogal} \\ \text{best} \end{array} \right)$ veel / weinig / wat boeken
- (34) a *de veel/weinig/wat boeken
 b *twee veel/weinig/wat boeken

Bovenstaande redeneringen leiden ons ertoe om *wat* op te vatten als de uitspelling van een Quantity Phrase.

3.2 De analyse van *wie*

Over *wie* kunnen we korter zijn. We volgen hier Déchaine en Wiltschko (2002) in de aanname dat pronomina een projectie kunnen bevatten die verantwoordelijk is voor de aanwezigheid van onder meer geslachtskenmerken. Aangezien we op basis van (29) concludeerden dat *wat* geen geslachtskenmerken heeft, moeten we een extra projectie verantwoordelijk houden voor de introductie van de eigenschap 'zijdig'. Deze projectie, die we *PhiPhrase* noemen, is de lokatie waar kenmerken als persoon, getal en geslacht (gezamenlijk 'phi-features' genoemd) uitgedrukt kunnen worden. Voor het bestek van onze analyse zijn alleen de geslachtskenmerken relevant (zie ook voetnoot 5). Het is deze projectie die door *wie* wordt uitgespeld (zie 26).

3.3 De analyse van *die*

Een *PhiPhrase* kan op zijn beurt weer worden ingebed in een *Determiner Phrase*. De bijdrage van deze extra projectie is definitieid, zoals betoogd door Bennis (2001). Dit geeft het beeld in (35):

- (35) a *Dat* = *wat* + definitieid
b *Die* = *wie* + definitieid

Een mogelijkheid die de pronomina *dat* en *die* hebben is om in zinsinitiële positie te fungeren als zinstopic. We zagen in (28b) al dat *wat* geen zinstopic kan zijn: als het voorop wordt geplaatst, wordt het automatisch geïnterpreteerd als een vraagwoord.

- (36) a Hans heeft *wat* gezien. ⇒ *Wat* heeft Hans gezien?
b Hans heeft *dat* gezien. ⇒ *Dat* heeft Hans gezien.

Ook kan *dat* in (36b) topic-drop ondergaan, in tegenstelling tot *wat* (zie 37a). *Wie* gedraagt zich in dit opzicht als *wat*: vooraan in de zin is het altijd een vraagwoord en kan het geen topic-drop ondergaan.

- (37) a ~~*Dat*~~ heeft Jan gezien.
b *~~*Wat/wie*~~ heeft Hans gezien?

We nemen dus aan dat pronomina ook een D-projectie kunnen bevatten, waar definitieid wordt uitgedrukt, en het is deze projectie die wordt uitgespeld door *die* (zie 26).

3.4 De relatie tussen syntaxis en morfologie

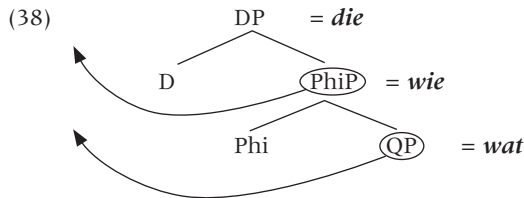
Voordat we in de volgende sectie de generalisatie zullen afleiden, willen we eerst nog opmerken dat de voorgestelde analyse, waarin verschillende pronomina corresponderen

met verschillende syntactische projecties, het mogelijk maakt om morfologische regelmatigheden in de pronomina te begrijpen. Het is opvallend dat relatiefpronomen beginnen met een *d-*, terwijl vraagpronomen beginnen met een *w-*. In onze benadering impliceert dit dat *d-* het morfologische correlaat is van het kenmerk die het syntactische D-hoofd introduceert, namelijk definitieid. Deze *d-* vinden we immers ook terug bij het lidwoord *de* en aanwijzende pronomina (*die, deze, dit* en *dat*). De *w-* is dan het morfologische correlaat van lagere projecties die geen definitieid encoderen, al is het wat moeilijker om dit morfologische element te koppelen aan een specifiek syntactisch kenmerk.⁶

4 Het afleiden van de generalisatie

In de vorige sectie hebben we betoogd dat een pronomina (i) een woordgroep is en (ii) de uitspelling is van een syntactische projectie. Toegepast op de pronomina die een rol spelen in vraagzinnen, hebben we betoogd dat deze verschillende pronomina ook verschillende projecties uitspellen: *wat* spelt een QP uit, *wie* een PhiP en *die* een DP. Omdat de QP bevat zit in de PhiP en de PhiP in de DP is de consequentie dat *wie* gespecificeerder is dan *wat* en *die* gespecificeerder dan *wie*. We hebben ons nu in een positie gemanoeuvreed waarin we kunnen afleiden dat de zinnen in (14) mogelijk zijn, maar die in (15) niet. We zullen dit nu illustreren.

Als pronomina elementen zijn die verschillende projecties van een nominale constituent uitspellen, dan wordt het eenvoudig te zien hoe je in de syntaxis een stukje van *wie*, of een stukje van *die* kun kopiëren. Neem de structuur in (38):

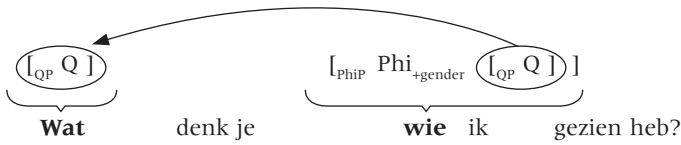

Dialecten verschillen met betrekking tot het pronomina waarmee wordt begonnen (*die* of *wie*) en met betrekking tot welke constituent uiteindelijk de eerste positie van de hele zin inneemt (*wie* of *wat*). Als wordt gekozen voor *wie*, dan bevindt zich ergens in de syntaxis een PhiP die uitgespeld kan worden door *wie*. Niets verhindert vervolgens dat subextractie (aangegeven door de onderste pijl) plaatsvindt die de QP uit de PhiP verplaatst naar zinsinitiële positie: QP is immers een woordgroep. Dit geeft de structuur in (39).

6 Het pronomina *wie* verwijst altijd naar personen. Als PhiP ingebed kan worden in een DP, dan roept dat de vraag op waarom *die* niet per se hoeft te verwijzen naar personen. Wij denken dat er hier sprake is van een toevallig gat in het Nederlandse lexicon. Noch PhiP noch DP introduceert kenmerken die een persoonlijke verwijzing afdwingen, maar het enige vraagpronomen in het Nederlands dat de PhiP kan uitspellen beschikt toevallig over een additioneel kenmerk, zeg [persoon], dat zo'n verwijzing afdwingt. Anders gezegd, PhiP is ondergespecificeerd t.o.v. het lexicale element *wie* voor het kenmerk [persoon]. Wat ontbreekt in het Nederlandse lexicon is een zijdig vraagpronomen zonder dat kenmerk.

Vragen aan de linkerperiferie

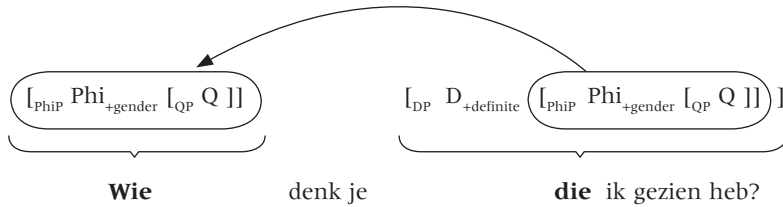
(39)

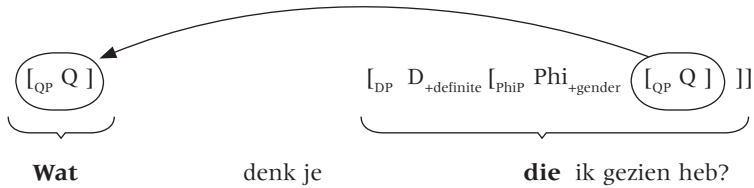
In de lagere positie staat een PhiP, die wordt uitgespeld als *wie*, en in de hogere positie staat een gedeeltelijke kopie van deze PhiP, namelijk de QP, en die wordt uitgespeld als *wat*. Het resultaat is een constructie die we hebben aangeduid als niet-identieke vraagwoordverdubbeling.

Als een dialect kan beginnen met een DP, dan kan de PhiP of de QP daar vervolgens uit worden geëxtraheerd. Deze subextracties geven respectievelijk de structuren in (40) en (41).

(40)

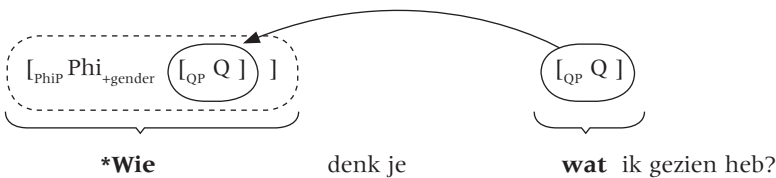

(41)

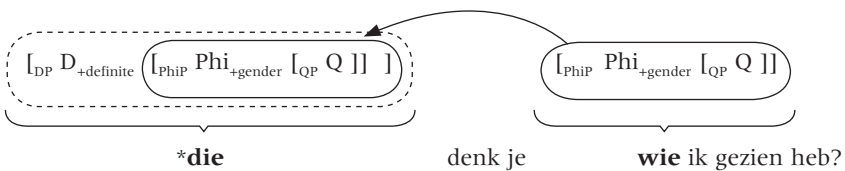

Wat nu uitgesloten wordt, is het creëren van structuren zoals in (15) en (16b), waarin *die* voorafgaat aan *wie* of *wat*, of waarin *wie* voorafgaat aan *wat*.

(42)

(43)

- (46) a **Wat** denk je **wie** ik gezien heb?
a' **Wat** denk je **wat voor onderwerp** Jan bestudeerd heeft?
b ***Wie** denk je **wat** ik gezien heb?
b' ***Wat voor onderwerp** denk je **wat** Jan bestudeerd heeft?

Een tweede overeenkomst is dat de kopie in de argumentpositie nooit wordt uitgespeld, om redenen die wij overigens niet goed begrijpen.

- (47) a *Ik vraag me af [_{CP} **wat**_i Jan **wie**_i gezien heeft].
b *Ik vraag me af [_{CP} **wat** Jan **wat voor boeken** gelezen heeft].

Merk op dat het niet uitspellen van het tweede vraagwoord in de bijzin in (47b) de zin grammaticaal maakt, maar die in (47a) uiteraard niet. In dat geval zou namelijk niet reconstrueerbaar zijn dat de ingebedde vraag gaat over personen, aangezien *wat* geslachtskenmerken ontbeert:

- (48) a Ik vraag me af [_{CP} **wat**_i Jan **wie** gezien heeft].
NIET: 'Ik vraag me af wie Jan gezien heeft.'
b Ik vraag me af [_{CP} **wat** Jan **wat voor boeken** gelezen heeft].

Een derde overeenkomst is dat het in dialecten met niet-identieke dubbeling verplicht is om vraagwoorden uit te spellen aan het begin van de bijzin.

- (49) a **Wat** denk je *(**wie**) Jan gezien heeft?
b **Wat** denk je *(**wat**) **voor boeken** Jan gelezen heeft?

Een vierde overeenkomst, ten slotte, is dat zowel vraagwoordverdubbeling als *wat...voor*-split geblokkeerd worden door negatie (zie Felser 2004 en de referenties daarin). Dit is een eigenschap van dubbelingsconstructies, aangezien de variant in (50c) met lange verplaatsing zonder dubbeling grammaticaal is, of op zijn minst beter dan (50a, b).

- (50) a ***Wat** verwacht je **niet wie** Jan ontmoet heeft?
b ***Wat** verwacht je **niet** dat Jan **voor mensen** ontmoet heeft?
c. Wie verwacht je niet dat Jan ontmoet heeft?

Aangenomen dat (50b) ongrammaticaal is omdat de syntactische afhankelijkheidsrelatie die bestaat tussen *wat* in zinsinitiële positie en zijn oorspronkelijke positie wordt geblokkeerd door de aanwezigheid van het negatie-element, moet er in (50a) dus sprake zijn van een vergelijkbare syntactische afhankelijkheid. Omdat in onze analyse in beide constructies syntactische ketenvorming plaatsvindt, vormt deze parallelle geen verrassing.

6 Alternatieve analyses

In deze sectie bespreken we een aantal alternatieve analyses die vraagwoordverdubbeling zouden kunnen verklaren. Voor een deel zijn deze analyses voorgesteld voor andere talen, met constructies die lijken op de constructies die we in dit artikel bespreken, maar die bij nadere beschouwing toch andere eigenschappen hebben. Het is dus mogelijk dat zowel onze analyse als sommige andere analyses nodig zijn om het volledige scala aan vraagwoordverdubbelingsconstructies te kunnen vangen. Dat wil overigens niet zeggen dat onze analyse alleen geldig is voor het Nederlands. Ze is bijvoorbeeld inmiddels met succes toegepast op subjectpronomen-verdubbeling in het Fins (Holmberg & Nikanne 2008).

6.1 De 'Big XP'-analyse

Voor pronominale verdubbelingsverschijnselen in Romaanse talen is voorgesteld dat de twee elementen die verantwoordelijk zijn voor het verdubbelingseffect beide onderdeel zijn van een grotere constituent, een 'big XP', die op een basispositie in de structuur wordt gegenereerd (zie Cecchetto 2000, Kayne 2002, Poletto & Pollock 2004 en Belletti 2005). Vervolgens verplaatst één van die elementen uit deze grotere constituent, zoals geïllustreerd voor het Spaanse voorbeeld in (51):

- (51) Lo vi a [tø Juan]
 hem.ACC zag.1SG aan hem.ACC Juan
 'Ik zag Juan'

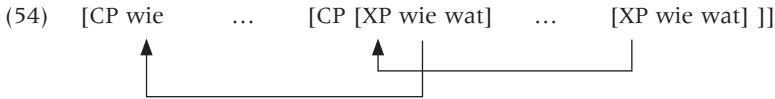
Dit idee lijkt in eerste instantie veel op ons voorstel, maar verschilt er toch van. Toegepast op de Nederlandse data zou een 'big XP' erop neerkomen dat we de structuren in (52) aannemen, terwijl onze analyse de structuren in (53) voorstelt:

- (52) a [_{XP} wat wie] of [_{XP} wie wat]
 b [_{XP} wie die] of [_{XP} die wie]
 c [_{XP} wat die] of [_{XP} die wat]

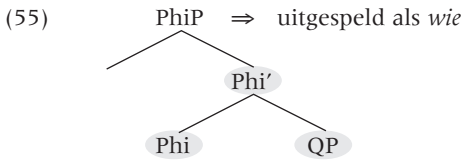
- (53) a [_{wie} ... [_{wat} ...]]
 b [_{die} ... [_{wie} ...]]
 c [_{die} ... [_{wat} ...]]

Het verschil is dat in (52) de twee pronomina gedomineerd worden door dezelfde categorie, XP. In (53) daarentegen zit één pronomen bevat in de andere. Specifieker gezegd, het pronomen *wie* is de uitspelling van een projectie die een projectie domineert die kan worden uitgespeld door *wat*. Dit onderscheid, subtiel als het lijkt, heeft een belangrijke consequentie. Met de structuren in (52) is het in principe mogelijk om constructies te maken die juist moeten worden uitgesloten, namelijk vraagzinnen waarin *wie* hoger staat dan *wat*, of *die* hoger dan *wie/wat*. Stel je voor dat de XP's in (52) kunnen verplaatsen naar het begin van de bijzin. Op die plaats sluit in principe niets uit dat je *wie* uit deze XP extraheert en verplaatst naar het begin van de hoofdzin. Het resultaat is dat in (54):

Vragen aan de linkerperiferie

Om (54) uit te sluiten zijn extra aannames mogelijk, maar in ons voorstel kan (54) nooit ontstaan. Omdat *wie* een projectie uitspelt die een projectie bevat die kan worden uitgespeld als *wat*, kan *wat* nooit zichtbaar worden op een plaats waar *wie* zichtbaar is. Dit wordt geïllustreerd in (55):

De enige manier om *wat* zichtbaar te krijgen is door de QP te extraheren uit de PhiP of DP en elders in de structuur neer te zetten. Je kunt ook de PhiP als geheel kopiëren en elders in de structuur neerzetten, maar deze operatie zorgt er altijd voor dat QP meeverplaatst, zodat QP niet zichtbaar kan worden. Kortom, het is onduidelijk hoe een ‘big XP’-analyse zonder extra aannames een onderscheid kan maken tussen de grammaticale zinnen in (14) en de zinnen die niet voorkomen in (15) en (16b). Dit onderscheid volgt echter zonder problemen uit onze analyse.

Je zou nog kunnen beweren dat subextractie helemaal niet is toegestaan (al is de vraag dan waarom niet) en dat je de ‘big XP’ alleen als geheel kunt verplaatsen. De vraag is dan hoe we daar een zin met niet-identieke dubbeling uit kunnen krijgen. Nu heeft Nunes (2004) het volgende bedacht. In een kopieertheorie van verplaatsing ontstaat er een probleem voor linearisatie. Op basis van de syntactische structuur *Wie_i heb je wie_i gezien?* moet de constituent *wie* in de uitspelling namelijk zowel vóór als ná *heb je* geordend worden en dat is een paradox (een schending van Kaynes (1994) Linear Correspondence Axiom). Het is om die reden, zo stelt Nunes, dat we één kopie van *wie* niet uitspreken, en dat is in de regel de onderste. Nu is er nog een tweede manier om linearisatie mogelijk te maken, namelijk door de verschillende kopieën anders uit te spellen.⁷ De *wat...wie*-constructie zou dan kunnen ontstaan doordat de fonologische component in de hogere positie alleen *wat* uitspelt en in de lagere positie alleen *wie*. Nunes doet zo’n voorstel, dat hij ‘scattered deletion’ noemt, voor het Kroatisch. Johan Rooryck laat ons weten dat je ‘scattered deletion’ zou kunnen opvatten als het gebruik maken van een ondergespecificeerde vorm: omdat je de PhiP niet twee keer kunt uitspellen als *wie*, gegeven de linearisatieparadox, gebruiken sommige dialecten geen deletie maar het ondergespecificeerde *wat* om het probleem voor de linearisatie te omzeilen. Hoewel een dergelijke theorie wellicht een interessant alterna-

7 Identieke dubbeling is volgens Nunes mogelijk als de lagere kopie morfologische heranalyse ondergaat met C, de voegwoordspositie, waardoor het onzichtbaar wordt voor linearisatieregels. Dit verklaart dat je geen dubbeling kunt hebben met vraagwoordconstituenten die naast een vraagwoord ander lexicaal materiaal bevatten (**Welke man denk je welke man ik heb gezien?*). Een dergelijke constituent is te groot om een morfologische heranalyse te kunnen ondergaan. Zie Nunes (2004) voor verdere details.

tief kan bieden, zijn vooralsnog extra aannames nodig om te voorkomen dat de fonologie besluit om de uitspelling precies andersom te doen. Dat zou immers leiden tot een *wie... wat*-constructie. In onze analyse worden dergelijke gevallen uitgesloten door het centrale mechanisme dat we hanteren, namelijk subextractie.

6.2 De 'indirect dependency'-analyse

Een geduchtere concurrent vormt de zogenaamde 'indirect dependency'-analyse, die met veel succes is voorgesteld voor Duitse zinnen van het *wat...wie*-type. Een voorbeeld daarvan staat in (56).

- (56) Was glaubst du wen er gesehen hat?
 wat geloof je wie hij gezien heeft
 'Wie geloof je dat hij gezien heeft?'

Waar de 'indirect dependency'-analyse (vanaf nu: ID-analyse) op neerkomt, is dat *was* in de hoofdzin het direct object is van het werkwoord *glaubst* en dat de bijzin *wen er gesehen hat* een bepaling is die semantisch gezien *was* verder inperkt. De intuïtie die ten grondslag ligt aan deze analyse, is dat de zin in (56) in feite een vergroeiing is van twee zinnen, waarbij de tweede zin geïncorporeerd is in de eerste (denk ook aan anticipatorisch *het* in een zin als *Jan betreurt het dat het feest voorbij is*):

- (57) Was glaubst du? Wen hat er gesehen?
 'Wat geloof je? Wie heeft hij gezien?'

Het belangrijke verschil met een analyse als de onze is dat er in een ID-analyse geen syntactische relatie bestaat tussen de twee vraagwoorden. Er bestaat hooguit een relatie tussen het vraagwoord in de hoofdzin en de hele vragende bijzin. Felser (2001) heeft bijvoorbeeld voorgesteld om de bijzin op te vatten als een secundair predicaat bij het vraagwoord in zinsinitiële positie.

Nu is het probleem dat de literatuur over deze constructie heel omvangrijk is (Lutz, Müller & Von Stechow 2005 en de referenties daarin zijn een goed vertrekpunt) en dat er zowel goede argumenten voor als tegen deze analyse bestaan (zie Barbiers, Koeneman & Lekakou 2009 voor een uitgebreidere bespreking). Wij zullen ons voor het bestek van dit artikel daarom beperken tot argumenten op basis van de Nederlandse data die naar onze mening pleiten tegen een ID-analyse. Deze worden besproken in 6.2.1. In secties 6.2.2 en 6.2.3 worden twee recentere voorstellen besproken, Koster (2009) en Den Dikken (2009), die in de geest zijn van de 'indirect dependency'-analyse, maar daar een nieuw ingrediënt aan toevoegen.

6.2.1 Argumenten uit het Nederlands tegen een 'indirect dependency'-analyse

De eerste observatie is van conceptuele aard. Wat wij voorstellen is dat alle vraagzinnen in varianten van het Nederlands tot stand komen via syntactische verplaatsing. Er is in dat opzicht dus geen verschil tussen verdubbeling en geen verdubbeling, noch is er een

verschil tussen identieke en niet-identieke verdubbeling. In alle gevallen wordt er een syntactische keten gemaakt en bestaat er dus een syntactische afhankelijkheid tussen de twee pronomina die in de zin verschijnen. Onze analyse is dus uniform. Dit is niet het geval voor analyses die een ID-analyse voorstellen voor *wat...wie*-constructies. Je kunt deze analyse immers niet gebruiken voor *wie...wie*-constructies als in (58).

(58) Wie denk je wie ik gezien heb?

Het vraagwoord *wie* in zinsinitiële positie moet immers het direct object zijn van het werkwoord in de hoofdzin, maar hoewel je wel 'iets' kunt denken kun je niet 'iemand' denken. De voorstanders van een ID-analyse stellen daarom voor om identieke dubbeling als in (58) te behandelen op de manier die wij ook in dit artikel voorstellen: er is syntactische verplaatsing en twee elementen in de keten worden uitgesproken (zie Fanselow & Mahajan 2000, Felser 2004, Rett 2006). Een ID-analyse impliceert dus een niet-uniforme analyse over de volledige dataset.

Nu is wel beargumenteerd dat zo'n verschillende analyse juist nodig is omdat identieke en niet-identieke dubbeling zich soms anders lijken te gedragen. Zo claimt Felser (2001, 2004) dat in het Duits (59a) slechter is dan (59b):

- (59) a *Was hat Peter das Gefühl, wen man fragen könnte?
wat heeft Peter het gevoel wie men vragen kan
'Wie heeft Peter het gevoel dat men kan vragen?'
- b ?Wen hat Peter das Gefühl, wen man fragen könnte?
wie heeft Peter het gevoel wie men vragen kan
'Wie heeft Peter het gevoel dat men kan vragen?'

Dit contrast volgt uit de ID-analyse, waarin *was* het object is van het werkwoord in de hoofdzin. Voorbeeld (59a) is dan ongrammaticaal omdat het werkwoord *hat* al een direct object heeft, namelijk *das Gefühl*. In (59b) is *wen* het direct object van *fragen* en niet van *hat*, dus is de zin een stuk beter. Wij denken niet dat dit argument doorslaggevend is voor de data in dit artikel. Op de eerste plaats hebben wij voor het Nederlands geen contrast als dat in (59) kunnen vinden: (60a) en (60b) zijn even slecht, omdat extractie uit een bijzin in een nominale constituent normaal gesproken onmogelijk is:

- (60) a *Wat hoorde je het nieuws wie hij had ontmoet?
b *Wie hoorde je het nieuws wie hij had ontmoet?

Daarnaast zijn er net zo goed sterke parallellen tussen identieke en niet-identieke verdubbeling aan te wijzen. In de vorige paragraaf zagen we bijvoorbeeld dat een negatie-element verdubbeling blokkeert (zie 50). Er bestaat hier geen onderscheid tussen de twee constructietypes:

- (61) a *Wie geloof je niet wie Jan gezien heeft?
b *Wat geloof je niet wie Jan gezien heeft?

Kortom, het is niet duidelijk dat identieke en niet-identieke verdubbeling zich in het Nederlands anders gedragen. In dat geval is een uniforme analyse te prefereren.

Een empirisch argument tegen een ID-analyse wordt gevormd door die constructies die gebruik maken van het relatiefpronomen *die*, hier herhaald als (62):

- (62) a **Wie** denk je **die** ik gezien heb? *Noord-Holland*
 b **Wat** denk je **die** ik gezien heb? *Overijssel*

Ook voor deze voorbeelden geldt dat een ID-analyse hier niet mee uit de voeten kan. In een dergelijke analyse wordt het pronominale vraagwoord aan het begin van de hoofdzin semantisch ingeperkt door de hele ingebedde vraagzin. Het probleem is echter dat de bijzinnen in deze voorbeelden geen ingebedde vragen kunnen zijn omdat *die* geen vraagwoord is. Dit betekent dat het succes van de ID-analyse zich moet beperken tot claims over zinnen van het *wat...wie*-type.

6.2.2 De analyse van Koster (2009)

Recentelijk is echter door Koster (2009) een analyse voorgesteld die je ook kunt opvatten als een ‘indirect dependency’-analyse en die niet tegen hetzelfde probleem oploopt. Zijn claim is dat alle relevante constructies verdekte cleft-zinnen zijn. De onderliggende structuur van (63a) is als in (63b) of (63c):

- (63) a Wie denk je wie ik gezien heb?
 b Wie ~~is het~~, denk je, wie/die ik gezien heb?
 c Wie denk je ~~dat het is~~ wie/die ik gezien heb

In (63b) is een koppelwerkwoord en expletief (*is het*) weggevallen in de hoofdzin en *is denk je* parenthetisch. In (63c), de door Koster geprefereerde variant, is *dat het is* weggevallen in de ingebedde zin en is er geen parenthetisch materiaal. Afgezien van het feit dat een cleft-analyse de aanwezigheid van onzichtbaar materiaal vereist (waarvoor je onafhankelijke evidentie zou willen hebben), denken wij dat dit voorstel zeer gemakkelijk zowel ondergeneert als overgeneert. Ten eerste moeten voor sommige vraagwoordverdubbelingszinnen corresponderende cleft-zinnen worden gepostuleerd, waarvan de status erg dubieus is. Voorbeeld (64a) moet corresponderen met de cleft-zin in (64b). Koster beoordeelt deze zin als “slightly odd in standard Dutch, due to a gender mismatch” (“licht gemarkeerd als gevolg van een mismatch in geslacht”). Dat oordeel delen wij niet, want wij vinden (64b) veel slechter, een mening die gedeeld wordt door de twee reviewers van dit artikel.

- (64) a Wat denk je wie je gezien heb?
 b *Wat is het, denk je, wie je gezien heb?

Daarnaast voorspelt Koster dat elke welgevormde cleft-zin een corresponderende vraagwoordverdubbelingszin moet opleveren. De cleft-zinnen in (65a,b) lijken ons goed, maar wij vragen ons af of er verdubbelingssprekers zijn te vinden die (65c) als acceptabel beoordelen.

- (65) a Welk team is het (denk je) waarvan de spits uit Polen komt?
 b Welk team denk je dat het is waarvan de spits uit Polen komt?
 c Welk team denk je waarvan de spits uit Polen komt?

Omdat wij uiteraard partijdig zijn, moet de conclusie hier zijn dat meer empirisch onderzoek nodig is om het voorstel van Koster te kunnen evalueren.

6.2.3 De analyse van Den Dikken (2009)

Een ander recent voorstel op het gebied van vraagwoordverdubbeling is Den Dikken (2009). Zijn analyse, die zich op het Hongaars richt, maar directe consequenties voor het Nederlands heeft, heeft als belangrijke stellingname dat tussenlandingen aan het begin van de bijzin niet voorkomen in natuurlijke taal. Het is mogelijk om een vragend zinsdeel naar het begin van een bijzin te verplaatsen, maar dan moet dat de definitieve landingsplaats zijn: doorverplaatsen naar het begin van de hoofdzin is uitgesloten. Ietwat simplificerend kunnen we zeggen dat hij zijn stelling baseert op de volgende twee zinnen in het Hongaars, die laten zien dat deze taal minstens twee manieren heeft om een vraag te construeren waarin een constituent uit de bijzin het vragende zinsdeel is:

- (66) a mit akar-sz hogy hány lány jöjjön el?
 wat.ACC wil.2SG.INDEF dat hoeveel kind.NOM kom.3SG
 ‘Hoeveel kinderen wil jij dat er komen?’
 b ?hány lány-t akar-sz, hogy eljöjjön?
 hoeveel kinderen.ACC wil.2SG.INDEF dat kom.3SG
 ‘Hoeveel kinderen wil jij dat er komen?’

In (66a) zien we dat de hoofdzin het vraagpronomen *mit* ‘wat’ bevat. Omdat dit element in de accusatief staat, concludeert den Dikken dat *mit* het direct object is van de hoofdzin en niet verplaatst is uit de bijzin. Kortom, Den Dikken neemt een ‘indirect dependency’-analyse aan voor deze zin. Het voorbeeld in (66b) bevat nu een curiosum: hoewel *hány lány-t* ‘hoeveel kinderen’ het subject van de bijzin is, staat ook dit zinsdeel in de accusatief. Wat Den Dikken voorstelt, is het volgende. De syntactische structuur van de zin in (66b) is nagenoeg hetzelfde als die van (66a). In de bijzin verplaatst het subject *hány lány-t* naar het begin van de bijzin, en in de hoofdzin verplaatst *mit* naar de eerste positie. Wat er echter in (66b) extra gebeurt is dat er een congruentierelatie wordt gelegd tussen de twee vragende zinsdelen en dat, als een consequentie daarvan, alle kenmerken van *hány lány-t* worden gekopieerd naar *mit*, met uitzondering van naamval. Aan het begin van de hoofdzin staat dus het direct object van *akar-sz* ‘wil’, hetgeen we kunnen afleiden uit de accusatief-naamval, maar omdat de kenmerken van het subject uit de bijzin erop worden gekopieerd, lijkt het alsof dit subject vanuit de bijzin naar de hoofdzin is verplaatst.

Het is eenvoudig te zien dat Den Dikkens analyse linea recta toegepast kan worden op de *wat...wie-* en *wie...wie-*constructies, zodat zijn analyse gezien kan worden als een interessant alternatief. Alhoewel wij op dit moment geen voorstel hebben voor de feiten in (66), willen wij twee opmerkingen maken. Op de eerste plaats is opvallend dat de zin die de evidentie biedt voor het niet doorverplaatsen van het subject uit de bijzin, name-

● **7 Conclusie**

In dit artikel hebben we een analyse gegeven voor de variatie die in het Nederlandse taalgebied optreedt in lange vragen. Alle varianten kunnen verklaard worden door toepassing van de reeds bestaande kopieertheorie, een specifieke theorie over verplaatsing. Als we aannemen dat de syntaxis constituenten die posities innemen van woordgroepen zowel geheel als gedeeltelijk kan kopiëren, is een uniforme analyse voor de dataset mogelijk. De analyse heeft consequenties voor hoe wij tegen pronomina aankijken. Wij hebben verdedigd dat pronomina uitspellingen zijn van syntactische projecties, waardoor (i) gedeeltelijk kopiëren probleemloos kan worden toegepast en (ii) een parallel getrokken kan worden met *wat...voor*-split constructies. Hoewel wij denken dat deze analyse tal van voordelen biedt boven concurrerende voorstellen, lijkt ons additioneel empirisch en theoretisch onderzoek nodig om de verschillen tussen de voorstellen scherper te krijgen.